

Rudnys'kyi, Stepan
Halychyna

UNIVERSITY OF TORONTO
VELUT ARBOR ÆVO

С. Р.

Галичина
й
ві держави Европи.

Львів—Відень, 1921.
Видання „Українського Прапору“.

С. Р.

Галичина
й
нові держави Европи.

Львів—Віденъ, 1921.
Видання „Українського Прапору“.

ВСТУПНЕ СЛОВО.

В політично мало вироблених суспільностях розповсюднений погляд, що — мовляв — иншим народам не залежить на нашій долі. Тимчасом в дійсности так не є. Бо частогусто навіть дуже далекі держави й народи мають інтерес в тім, щоб якийсь нарід був свобідний або — поневолений, бо з цим звязаний розвиток, а нераз навіть істнуваннє значних, вже істнуючих держав.

Доказанню сеї думки призначена отся книжечка. Вона послужить також нашим людям, розсіяним на чужині, до того, щоб зацікавити чужих справою галицької державности.

Редакція.

У вересні, 1921. р.

Чехія і справа галицької державности.

Між Польщею й Чехословаччиною почалися в 1921 р. під французьким протекторатом переговори, шо мають звести до купи ці дві держави, дотепер не дуже то собі приязні. Чехословаччина малаби зречися підпомагання справи самостійности Галичини між иншим за ціну свобідного й легкого перевозу своїх продуктів через Польщу на Схід і такогож самого перевозу сирівців зі Сходу в Чехію.

Не входимо тут у правдивість таких звісток і не будемо тут тикати цих чи инших злободневних питань. Та розглянемося в дотеперішних відносинах Чехії до Польші й у майбутніх наслідках цього польсько-чеського зближення, що має бути мабуть довершене.

Суть чеської держави була все: бути передньою чатою славянського світа проти німецько напору на схід. Чеська держава X-го віку була тільки частинною спадкоємницею великоморавської держави й мусіла швидко признати т. н. ленну зверхність римсько-німецьких цісарів, та остала сильною державою й мала спромогу ор-

ґанізувати західних Славян на противагу німецькому напорови.

В цій меті перешкодила їй вже в початках XI. віку Польща. Болеслав Хоробрий, звісний у нас зі своєї спілки зі Святополком Окаянним, спільної авантури на Київ і забрання „за поміч“ червенських городів (західня половина теперішної української Галичини — яка гарна анальоґія до нинішного часу!), пішов війною на Чехів, зайняв Прагу й відірвав від неї Словаччину.

Сама Польща Словаччини не вдержала, зараз по смерти Болеслава забрала її на 900 років Угорщина під свою кормиту. Чехія була так ослаблена, що її геройський князь Бретислав (1035-55), хоч відплатив Польщі з накладом за її хапчивість, таки не зміг опертися Німеччині й не зміг зорґанізувати державно надлабських і балтійських Славян, як це був задумав. Те саме було й потім. Польща, хоч і як сама слаба була, не допускала Чехії до експанзії на північ, у надлабські й балтійські славянські землі, сама теж там нічого не зробила й вислід був цей, що всі ці землі аж поза Одру захопив поволі німецький „Drang nach Osten“.

Відсунена Польщею від зносин з Північчю і Сходом Чехія мусіла хоч не хоч зійти до ролі сателіта Німеччини. За цим мусіла йти повільна ґерманізація внутрішня, яка ще й нині ставить перед очі всякого Чеха дуже грізну внутрішню небезпеку.

Обмежившись протягом двох століть до тісних кругів німецької політики, не могла Чехія використати нагоди хвилевого панування в значній тасти Польщі (1300—1306). Династія Люксембурґів, німецька родом, добула що правда для Чехії цілий Шлеськ, однак Польща, скріпившись за Локетка й Казиміра, не допустила до чеської експанзії на сході. Про якунебудь славянську політику не було тепер для Чехів ніякої бесіди, так присів їх німецький елємент у краю. Колиж як реакція проти його прийшов гуситизм, Польща не тільки що не помогла в нічім Чехам, але навпаки своїм ворожим відношенням багато причинилася до того, що цей великив славянський рух політично не був використаний як слід (Ягайло, Корибут, Олєсніцкі). А коли ще Польща вгараздила Чехів своєю династією (kral dobře), то Чехія швидко стала доспіла до цього, щоби піти під династію Габсбурґів (1526—1918) і стати більше як дотепер виразною частиною „святої римської вержави німецького народу". Замкнення Польщею шляхів до торговлі зі Сходом Европи непереможною силою піпхало Чехію до зєднання з німецьким економічно-політнчним світом. Ще якийсь час держалася Чехія своїм багатством і високо розвинула культуру. Та по битві на Білій Горі (1620 р. Польща була тоді вірним союзником Габсбурґів!) скотився чеський нарід до становища недержавної „хлопської" нації з якого вирвало її аж національне відроження XIX. віку.

Не була отже Польща в мунившині для Чехії доброю сусідкою — навпаки, коли тільки вмішалася в чеські справи, все виходила для Чехів некористь. Головна велика некористь це зґерманізовання земель над Лабою й Одрою, яке спричинене головно цим, що Польща не допускала Чехії до протиділання, самаж не то що не вміла протиділати, але ще на спілку з Німцями воювала надлабських Славян для хвилевої мізерної користи. Друга некорист — системачичне відгороджування Чехів від Сходу.

Подивімося далі, як стоять справи евентуальної польсько-чеської спілки тепер і найблизшу будуччину.

На позір світло. Ось мовляв дві славянські держави зединяються тісним союзом під протекторатом могутньої й славянолюбної Франції, щоби творити противагу заборчій Німеччині. Як це гарно звучить!

І тут не будемо входити в злободневні розбирання цього гарненького клича. Обмежимося до дуже реальних справ як політичної так економічної натури.

Чехословаччина невелика держава (141.000км^2, 13,600.000 населення). Вона вбивається клином у серце німецької національної области й тому з природи річи мусить робити фронт проти Німеччини. Німеччина навіть по версайськім мирі це могутня держава з 475.000 км^2 і 61,000.000 населення. Тому Чехословаччина конче потрібує

мілітарно сильного й певного союзника-сусіда. Його вона за порадою Франції хоче добути в Польщі. Польща має що правда після ризького договору аж 400.000 км² і 34,000.000 населення. Однак цих 48 міліонів чесько-польської спілки числом, орґанізацією і т. п. остають далеко поза 61 міліонами Німців. До того серед населення Польщі є аж 17 міліонів ірредентистів (7 міл. Українців, 4 міл. Жидів, 3 міл. Німців, 2½ міл. Білорусинів, ½ міл. Литовців). Яка з них потіха буде в разі чесько-польської війни проти якого небудь ворога — не трудно догадатись.

Таксамо на політичній арені не найде Чехословаччина в Польщі надійної опори. Міжнародне становише Польщі далеко гірше як Чехословаччини й опирається виключно на видатній піддержці Франції. Всі инші чинники світової політики дивляться на Польщу більше чим критично . . .

Та найважніща справа ось яка: Чехословаччина мусить шукати опори на сході Европи. Вибір є доволі трудний, бо Росія тепер слаба, Україна ще більше. Треба або для хвилевої користи вибрати Польщу, або зайняти покищо вичікуюче становище, аж доки не упорядкуються відносини на Сході й вибрати або Україну або евентуально нововідбудовану Росію. Третього виходу нема!

Тут дуже важна ця обставина, що раз вибравши Польщу, Чехословаччина явно стає

проти національних змагань Білорусинів і Українців і проти завітних напрямків „общерусскости", яка бачить преці́нь у загарбаних Поляками Білій Руси, Підляшшу, Фолмщині, Волині, Галичині і т. и. тільки „русскія земли". Ні обєдинителі ні „сепаратисти" Східної Европи не забудуть ніколи Чехам їх накладання з Польщею — цим грабіжником старого й нового „смутного времени". Що з цього вийде для Чехословаччини значна політична шкода, нема ніякого сумніву.

Чехословаччина думає, як кажуть, про тимчасові економічні користи, що виходитимуть зі свобідного транзіту, який дасть їй Польща. Чехословаччина економічно дійсно своїть і паде зі спроможністю легкої безпосередної лучби з Україною і Росією. Цю лучбу перервала їй Польща зайняттям Західноукраїнської Республики і безумовною ворожнечою до чеської торговлі на Схід. Дотепер дармують карпатські залізниці на Лупків, Сянки, Лавочне, Ясінь, що повинні в нормальних відносинах перевозити сотні возів денно. І Чехословаччина аж задихується від своїх фабрикатів. Всяка пільга в цьому напрямі для Чехословаччини дуже корисна.

Колиб Чехословаччина хотіла добути цю пільгу коштом знехтовання справи галицької державности й за цю ціну допоможе Полякам у рішаючій хвилі переперти прилучення Галичини до Польші, то Чехословаччина оплатить

хвилевий зиск величезними економічними втратами в будуччині. Тут небезпека вже не тільки господярській, але й політичній самостійности чеської держави!

Польща дуже добре знала, чому загородила чеській торговлі дорогу на Схід. Прецінь ядро Польщі, колишня Конґресівка, була до 1914 р. головним промисловим краєм світової російської держави. Польські фабрикати йшли на цілу давну Росію, Сибір, Туркестан, Манджурію, Монґолію, Афґаністан, Персію, польські фабриканти й купці робили такі світлі інтереси й таку сильну конкуренцію московським промисловцям і купцям, що ці останні нераз призадумувалися над тим, чи не поставити-б митової границі між Польщу й останню „Росію".

Світова війна зруйнувала промисл Польщі. И дотепер його не відбудовано, бо Польша постійно „завойовує", тож робити на власнім сміттю не дуже то хочеться. Одначе вона надіється свій промисл знов відбудувати й хоче тримати здалека від Росії й України майбутніх конкурентів. До них належать у першій мірі Чехи. Й тому головно, не ізза тешинської справи, Польща займала досі таке вороже становище до Чехословаччини на економічному полі (бойкот чеських виробів, заборона переїзду чеським товарам і т. и.). Польща знає, що коли солідні чеські вироби завоюють ринок України й Росії, то тяжко прий-

деться потім польське дрантя розпихати між людей . . .

Тепер Польща економічно дуже підупала і політично не дуже то добре стоїть. Грозить їй утрата Східної Галичини, саме цих воріт, котрими вона так зручно зачинила Чехам господарський вихід у Східну Европу. Тож Польща заходиться тепер коло Чехів. Ануж вони підуть на принаду й допоможуть до закріплення Галичини за Польщею. Тоді пустимо — мовляв — пару транспортів торгового добра з Чехії на Україну чи Росію. А потім? Потім зробимо якусь нову авантуру à la Haller, Żeligowski, Korfanty, тільки цим разом на економічному полі і Чехословаччина опиниться . . . . у стані хронічної господарської задишки.

Це не жарт а гірка правда! Коли чеськословацькі політики думають, що Польща дійсно зможе їм чесно запевнити свобідну лучбу зі Сходом Европи, то вони дуже помиляються. Навіть якби вона (т. є польська політика) цього щиро хотіла, то не зможе цього робити. Сорочка блища тіла як кожух. Коли Польща пустить чеську конкуренцію на Схід Европи, то тяжко зранить, або вбє свій фабричний промисл. Що варті супроти цього хочби й які польські обіцянки Чехам?

Одиноке надійне вікно Чехословаччини на цілу Східну Европу й суміжну Азію — це тільки самостійна Галичина. Вона не була, не є й небуде така

промислова, щоби могла колинебудь конкурувати з Чехословаччиною в Східній Европі. Інтерес Галичини саме буде: бути посередником між промисловими землями Середної Европи та багатим на сирівці Сходом. Галицька самостійність ґарантує Чехословаччині необмежену господарську експанзію на Сході Европи й певну будуччину як з політичного так і економічного боку.

Нехай Чехословаччина це памятає, що вибирає отсе саме між Польщею та всім східним Славянством!

Югославія і справа галицької державности.

Може дехто й подивується, прочитавши цей заголовок. Аджеж Югославія не межує з Галичиною, навпаки — вона від неї значно віддалена. І до того Югославія, хоч сама по собі доволі значна держава, не є таким чинником в европейській політиці, як Анґлія, Франція чи Італія . . .

Та дивуватись нема чого. Хоч Югославія й не світова могутність і хоч вона відділена від Галичини иншими державами, то все таки розвязання галицької проблеми для неї не може бути ніяк рівнодушне. Навпаки! Від такого чи иншого розвязання галицької проблеми залежатиме в значній мірі майбутня зовнішня політика Югославії.

Перший вузол, що вяже Югославію з галицькою справою, це те, що Югославія є нарівні з ЗУНР. т. н. сукцесійною державою Ав-

строугорщини. Зі своїх 245.000 км² і 11,900.000 населення дістала Югославія з земель давньої Австроугорщини не менше як 144.000 км² і 7,000.000 населення — значить майже ²/₃ своєї теперішньої території й населення!

Як наслідній державі Австроугорщини ніяк не може бути для Югославії рівнодушне це, що сталося з одною з инших частин давньої монархії Габсбурґів — з Галичиною. В першу чергу з прінціпіяльних причин. Бо поділ Австроугорщини відбувся під загальним кличем самовизначення народів. Для Південних Славян давньої монархії пішла ця справа доволі гладко, для нас, як знаємо на власній шкурі, дуже не гладко. Ми самовизначили себе в листопаді 1918 р. й ось уже третій рік ждемо на признання цього самовизначення. Цей виїмок від права самовизначення, хоч він покищо тільки практичний і ще не став (Біг дасть, що й не стане!) теоретичним, все таки повинен дати багато до думання югославянським політикам. Бо Югославія виросла в силу головно поділом Австроугорщини. Цей поділ то неначе хибна операція, при якій значну частину оперованого орґанізму просто понехано на поталу евентуальній ґанґрені. Хто зна, чи колись це занедбання не стане причиною квестіонування доцільности й важности цілої операції в 1918 р.! Для безстороннього глядача, що буде колись з історичної перспективи оцінювати розшматування Австроугорщини по засаді самовизначення народів, не буде двох думок. Він

мусить його признати несправедливим, бо понехано четвертий що-до величини нарід давньої монархії на поталу саме його відвічним національним ворогам, не признавши його правно заснованої й по геройськи бороненої державности!

З актуальних причин, з яких під цим кутом погляду Югославія повинна інтересуватися справою галицької державности й її підпирати, наведу передовсім ось що: Значна частина передових мужів югославянської політики знає нашу справу й наші змагання. Вона знає, що не ми, а Поляки були упривілеєним народом давньої Австрії, вона знає, яку завзяту боротьбу вели ми довгі десятиліття проти австрійсько-польської системи гноблення, тієї системи, що зі зміненим знаменником і їм, Югославянам, так сильно далася в знаки!

Другий вузол, що вяже Югославію з галицькою справою, це ґеополітична й етнополітична суть Югославії як держави. Це славянська держава, найдалі з усіх славянських висунена на південь і захід Европи. Вона чолом у чоло зустрілася над Ядранським Морем з Італією, що хоче мати виключне панування на цім морі, так само на півдні з Грецією, що занявши славянські надморські землі, не допускає Югославії до Еґейського Моря. За плечима стоїть Угорщина, колишня пані і гнобителька південних Славян — і Румунія, що недвозначно підчеркує свою неприхильність до Славянства, Для повноти треба

додати цю нещасну болгарсько-сербську усобицю й німецьку небезпеку від північного заходу, в яку твердо вірить більшість югославянських політиків.

Не дивниця тому, що Югославія, як держава середньої величини й сили, доконче мусить оглядатись за надійними союзниками, які моглиб їй дати підпору на випадок політичних чи воєнних негод. Покищо вона шукає їх у Західній Европі й у т. н. Малій Антанті, не знати тільки, чи з великим успіхом. Та — думаємо — очі не тільки політиків, але й усіх громадян Югославії, що мають ширший кругозір, звертаються на Схід, де до 1917 р. стояла велитенська держава — Росія. І традиція політичних і культурних зносин і панслявізм і неослявізм і досвід звертають Югославію до східнього велитня. В часах визвольної боротьби проти Туреччини мали Серби від Росії кілька разів визначну поміч (пр. 1806-1812, 1876, 1877—1878) й добувши собі самостійність, тішилися постійною опікою Росії (пр. 1908, 1912). А що вже в часі початків і трівання світової війни!

Тепер надолужує Югославія по силам це добро, що його колись мала зазнати від Росії, даючи захист дуже багатьом російським еміґрантам. І підпираючи з усіх сил змагання до відбудування єдиної, неділимої Росії, югославянські політики думають, що коли революційні часи в Східній Европі минуть, відбудування єдиної російської держави наступить автоматично скорше

чи пізніще. А ця нова Росія дасть усім славянським державам, між ними в першу чергу й Югославії, надійну опору проти... хочби цілого світа!

Ось тут треба шукати головної причини, чому Директорія Великої України в навязуванню дипльоматичних зносин у Югославії сливе ніяких вислідів не мала. До цілого українства, як сепаратистичного руху, що намагається розділити могутню російську імперію на дві великі держави й тим ослабити її силу, югославянська офіціяльна політика мусіла по свойому знанню, своїм традиціям, своїм утертим шляхом заняти неприхильне становище,

Не хочемо входити в це, чи оправдані надії Югославії на відбудування єдиної Росії й на майбутню опору, що звідтам може прийти. Ми думаємо, що не тільки нова Росія федеративна, але Україна й Росія осібняком, та навіть сама великоукраїнська держава може по сконсолідуванню дати Югославії багато надійніщу опору, як зможе їй дати єдина неділима Росія. Бо вона булаб знов тільки велитнем на глиняних ногах, якого слабість виказала світова війна й революція і то велитнем вже раз розбитим і потім зліпленим кровю. А кров була добрим цементом держав колись, тепер уже вона ним не є.

Та нехай! Не тут місце на переконування південних братів — Славян, що українські державні змагання для них не є небезпечні й на-

впаки — корисні. Ми обмежимося покищо до тісних рамців галицької справи.

Самостійність Української Галичини цілком не противиться общерусским симпатіям Югославії. Навпаки! І „червона“ і „біла“ Росія станула відкрито по стороні визвольних і державних змагань Галичан. Перша в часі переговорів з Польщею в Ризі 1920 р., друга в ріжних заявах симпатії. Хоча в очах обєдинителів, як червоних так білих, галицькі Українці це тільки вітка „великого русского народа.“ то ні одні ні другі не бажають ані щоби Галичина була прилучена до нововідбудованої Росії ані щоби вона остала при Польщі. Натомість і для одної і для другої Росії це вигідне, щоби Галичина була самостійною й невтральною републикою.

Тому нема ніяких перешкод симпатіям Югославії для позитивної розвязки питання галицької державности. Що більше — є причини, для яких вона повиннаб наші змагання як найсильніще підперти.

Під теперішню хвилю, як у хвилі кожнього „смутного времени,“ на Сході Европи виринає політичне суперництво між Польщею й Росією. Так само, як давня Польща в XIV. і XVII. століттю, користаючи з заколотів у Московщині, пускалася на забори в білоруських і українських землях Східної Европи, так тепер нововідбудована Польща, користаючи з революції, хоче загарбати як найбільше східньоевропейських земель.

Покищо вдалося їй це з Галичиною, частиною Східньої України, Білоруси й Литви. Що Польща цим не вдоволиться, це так як певне. Вона ждатиме кожнього нового загострення „смутного времени“ у Східній Европі, щоби поживитися її багатими землями.

В цьому конфлікті мусять усі славянські держави, отже й Югославія заняти виразне становище: чи вони по стороні вже не Росії, а всього східнього Славянства, чи по стороні Польщі. Посереднього становища для славянських держав бути не може. Маємо всі основи припускати, що симпатії Югославії є по стороні східнього Славянства. Справа державности Галичини є дуже важною частиною згаданого конфлікту. І тут Югославія повинна не тільки словом, але й ділом стати по нашій стороні. Бо коли тепер роззухваленій Польщі не притреться рогів, то справа славянської взаїмности на будуче дуже загрожена. Кожний клаптик непольської землі на Сході, полишений при Польщі, унеможливить не то дружбу, але й мирне пожиття Польщі зі східньославянськими державами (чи державою — як бажалаб Югославія).

Усамостійнення Східньої Галичини булоб першим етапом до вилічення Польщі з її меґальоманії. Воно лежить у дійснім інтересі і Галичини і Польщі і всіх наслідних держав давньої Австроугорщини і Югославії і Росії. І всього східнього й соборнього Славянства! Бо в великій

сімї славянських народів не треба народів — панів і народів — рабів! Югославія повинна допомогти до осягнення цього конечного ідеалу!

Допоможе йому в першу чергу: підпираючи всіми силами утворення самостійної й невтральної Галицької Републики.

Румунія і справа галицької державности.

Румунська держава це продукт повільного розпаду колишньої великої Турецької держави. Перейшовши ріжні ступені ленної держави султана й самостійного князівства (1877), стала Румунія королівством (1881) під владою одної з віток німецької династії Гогенцоллєрнів.

Політичне положення Румунії було в 19 віці важке. З одного боку Австроугорщина — держава Габсбурґів, з другого Російська світова імперія, з третього Туреччина. Ця послідня вийшла з рахуби по 1878 р., коли між нею й Румунією стала Болгарія. Тим трудніще стало становище Румунії супроти Австроугорщини й Росії. Обі ці держави володіли частинами румунської національної землі: Австроугорщина південною Буковиною й Семигородом, Росія середною Бесарабією. Помітивши швидко, що лежить на лінії експанзії Росії (до Царгороду), Румунія вже в 1883 році пригорнулася політично до Австроугорщини й потрійного Союза, хоч і як крівавилось серце румунських націоналістів супроти мадярського гнету над семигородськими Румунами.

Підчас світової війни обі воюючі сторони старалися приєднати собі Румунію. Вона довго хиталася та вкінци виступила в серпні 1916 по стороні Антанти й Росії. Французькі впливи (Румунія старається бути культурною філією Франції на сході) — були сильніщі як німецькі, Семигород і Буковина були вартніщі як частина Бесарабії чи навіть ціла. Правда, Румунію сильно побито, одначе нездарність української Центральної Ради дозволила Німеччині уже в першій воловині 1918 р., мирячись з Румунією, відступити їй цілу Бесарабію. При кінці-ж 1918 р. прийшов розвал центральних держав і Румунія дістала на парижських конференціях і Семигород і примежні кусні Угорщини і румунську часть Буковини.

Тим робом за одним замахом й малим коштом румунський нарід осягнув свою національну ціль: зєдинення всіх національно-румунських земель в одній національній державі (300.000 км², простору 15,800.000 населення).

Та цей величезний — майже несподіваний успіх закрутив голову румунським державним мужам. Показалося це дуже ярко у відношенню Румунії до української справи взагалі й до галицької зосібна.

Українська справа це для Румунії річ не аби якої ваги. Дотепер тісно було Румунії між Австроугорщиною й Росією. Та вона могла, зручно

лявіруючи, опертися на одній або другій і запевнити собі істнування. Звиш третину століття опиралася Румунія на Австроугорщині. Тепер тої підпори не стало й замість неї межує з Румунією Польща, Чехословаччина, Угоршина, Югославія й Болгарія. Все це держави невеликі ні політично, ні мілітарно, вони не можуть дати Румунії навіть усі разом такої опори супроти відбудованого східнього велитня, як могла давати Австроугорщина. до того Болгарія й Угорщина ледви чи коли будуть щирими другами Румунії: перша за Добруджу, друга за Секлерів і кусні сутомадярської національної землі. Польща й Чехословаччина сусідують із Румунією тілки як окупанти частин української території; Польща як окупант дикий, Чехія як культурний управитель.

Сама Румунія своїм фактичним нехтуванням української справи (теоретичними її симпатіями могуть вдоволитися хиба петлюрівські „дипльомати й инші зрадники, що помагали авторам „польсько-румунської концепції“) працює тим самим для відбудування єдиної неділимої Росії. А що буде, коли Росія дійсно відбудується? Чи румунські державні мужі думають, що ця нова Росія полишить при них, як вона думає “искони русскія земли“ — Бесарабію й Буковину? Ця нова Росія навіть відобравши „своє“ не стерпить на своїй дорозі до Царгороду „Великої Румунії“ і при першій добрій нагоді, користуючись неістнуванням Австроугорщини, проковтне Румунію за

одним махом. Від чогож панславізм? У війні з Росією може Румунія числити тільки на одного союзника — Польщу. Що варта цей союзник, показало літо 1920 р. Сили більшеивцької червоної армії, яка була без порівнання слабша від царської, доходили під варшавські мури і без газардової стратеґії Троцького булиб їх мабуть здобули! Забули Румуни, які халепи приносили їм союзи з Польщею в XVI і XVII. віці!

Румунія тільки тоді має спромогу життя й мирного розвитку, коли від Росії й від Польщі відділить її велика Українска держава в етноґрафічних границях. Певне й така Україна булаб великою й сильною державою, та її розгін бувби щонайменче в четверо менший як російський і мавби инші напрями.

Будування Соборної України вже від осені 1919 р. стоїть на мертвій точці. Його успіхи були від самого початку непевні, бо українські політики хотіли доказати просто неможливої річи; поставивши соціяльні справи вище національних — будувати національну державу! Що з цего безпуття вийшло — знаємо: будуччина соборно-української державности дуже непевна. Та якаб вона й не була, румунська держава повинна всіми силами підпирати українську справу, не забираючи ні шматка сутоукраїнської землі й щиро уживаючи для будови

української держави своїх політичних впливів і воєнних сил. Розуміється цего не було й нема.

Частиною великої української преблєми є справа Східної Галичини. Становище Румунії до цеї справи було від самого початку (падолист 1919) безумовно неприхильне. Дуже швидко заняли румунські війська українську частину Буковини, (хоч число тамошніх Румунів ледви переходить 6% а коли відчислити черновецьку околицю, то не перейде й 1%) і розпочали там екстермінаційну політику супроти всього, що українське. А в червні, коли Поляки при допомозі Франції пішли рішаючим ударом на західний фронт галицької армії, румунські війська вдарили їй на зади й дійшли до Станиславова, тодішньої столиці Галичини. Правда — зиск із цього був. Та тільки малий (5.000 км² простору і 460.000 нерумунського населення) і хвилевий. Найвища Рада Антанти дотепер не признала Румунії української части Буковини. А тодішне знищення галицької державности при допомозі Румунії довело в дальшім розвитку до знищення східноукраїнської державности. Тим способом Румунія приклала руку до спинення будови заборола, яке могло її на найдальшу будуччину боронити від загибелі.

Та що було — це минуло. Тепер важне питання, як поставиться Румунія до розвязки галицького питання, котре, які усі кажуть, не за горами. Є тут дві можливости. Або Румунія

поставиться до наших змагань ворожо й тоді матиме хвилеву малу користь, за теж у будуччині багато біди а може й велике нещастя, — або вона поставиться до наших земельприхильно й тоді наглядної користи не матиме покищо, та на певно заощадить собі великих некористей у блищій і дальшій будуччині.

Коли Румунія цілою силою підіпре Польщу й Галичина при Польщі останеться, то українська Буковина дістанеться напевно вже й формально Румунії. Це користь. Некористи будуть, коли повстане поза Галичиною українська держава й ізза Буковини (й українських частин Бесарабії) не буде між нею й Румунію щирих відносин. Катастрофа буде, коли відбудується Росія й не тільки відбере Буковину (признану їй підчас війни) й цілу Бесарабію (свою давню провінцію) але при першій нагоді завалить цілу Румунію.

Коли-ж Румунія поставиться до галицької справи прихильно, Польщі не підпиратиме й Галичина стане самостійною державою, то Найвища Рада певно мабуть приділить їй теж сумежні чистоукраїнські части Буковини. Це буде втрата тільки для шовіністів-румунізаторів, у дійсности буде це для Румунії користь, бо запевнить їй щирі добросусідські відносини до галицької держави й усього українського народу. Невтральна по суті й формальности Галицька Швайцарія захистить цілу північну межу Румунії й у влас-

нім своїм інтересі старатись буде як мога влекшити торговлю й лучбу Румунії з Середньою Европою. Боронячи самим своїм істнуванням найвигідніщих переходів крізь карпатський хребет, Галичина боронить тимсамим задів румунської армії чи фронт цеї обернений на схід, полудневий захід чи полудне. По сю Галицьку державу нова Росія не буде посягати, щоби не скріпляти українського сепаратизму. Коли-ж ця Галицька держава у будуччині прилучиться до Соборної України, то з цього не вийде (як вже вище зазначено) для Румунії ніяка більша небезпека — навпаки: тривка користь.

Спільна границя Румунії з Польщею — це постійна спільна авантюра проти Сходу, який скорше чи пізніще проковтнувби і Польщу і Румунію.

Балтійські републики і справа галицької державности.

Недавно скоїлася над Балтійським Морем важна подія. Литва, Латвія й Естонія заключили між собою тісний союз. Навіть світові часописи, звичайно заняті тільки „великою політикою“, звернули увагу на цю подію. Тим більше треба нам застановитися над нею, хоч і як далеко віддалена Галичина від границь хочби найблищої нам Литви.

Нинішні балтійські держави це в першій мірі продукт ґеоґрафічних відносин. Непрохідні

смуги озерових болот, пісчуг, моренових горбів пралісами поpослих, відділювали й відділюють Естонію, Латвію й Литву від останньої Східної Европи так успішно, що малі народці Естів, Лотишів і Литовців потрафили може від часів Христового Різдва задержати свою рідну землю й етноґрафічну окремішність. Власну державу мали між ними властиво тільки Литовці й то могутню державу. Та тільки коротко. З правила були ті три народці постійно під чужою кормигою: польською, німецькою, шведською, московською.

Та все таки Естонці, Лотиші, Литовці не подалися. І коли російський велитень розпадався, потворили собі свої національні держави. Вони всі невеликі. Естонія має тільки дещо понад 43.000 км^2 і $1^1/_4$ міліона населення, Латвія 60.000км^2 і 2 міліони, Литва (теоретично) до 70.000 км^2 і $3^1/_4$ міліона населення. Природні багатства цих земель невеликі, обмежуються останками лісів і доволі гарно справленою, хоч по суті не дуже то родючою землею. Важне, розуміється, також сусідство моря, як для рибальства так для всякої торговлі й лучби.

З цим усім ці балтійські держави, як кожна зосібна так і всі разом узяті, є дуже слабкі, навіть колиби звязалися тісним союзом із Фінляндією (374.000 км^2, $3^1/_4$ міліона населення), зосібна слабі вони булиб супроти Росії, якби вона знова захотіла „собрати“ їхні землі.

Та теперішній балтійський союз звернений — знаменна річ — не проти Росії, а проти .... Польщі. Балтійські держави бояться польської експанзії. Польща вже загрозила Литві й недопускає її до наконечного завершення державного будівництва. Латвія й Естонія дотепер придивлялися цій злочинній роботі Польщі з боку. Тепер видко й вони сподіються небезпеки з польської сторону й тому заключили союз із Литвою. Безпосередна його причина це мабуть внутрішня кріза совітської Росії й України, яка заохочує загрібучу Польщу до нових заборів.

Польські забори на балтійських землях не нові. Історія багато дечого нам про них росказує. Й те, що вона росказує, не ставляє перед Балтійцями гарних виглядів. Польща була супроти балтійських народів все тим самим, чим була супроти східнославянських — страшною гальмою їх культурного й політичного розвитку й (коли була спромога) страшним гнобителем.

Найвиразніще відограла цю свою ролю Польща супроти Литви. Використавши німецьку небезпеку, що йшла проти Литви від ордену Хрестоносців у Прусії, підвела Польща Литву на „унію", вперше 1387 р. І використала її, щоби знищити могутність Хрестоносців і добути собі легкий доступ на Україну, що тоді зруйнована Татарвою ледви дихала. Потім використавши

знов московську небезпеку, що грозила Литві зі Сходу, довела її Польща до унії в Люблині 1569 р., яка 1. коштувала Литву всі майже українські землі, 2. зробила її властиво васальною державою, просто причіпком Польщі. Литовський нарід швидко втратив свої вищі слої через польонізацію. І лишився при своїй народности тільки простолюдин, котрого мову називали Поляки поганською, звичай — варварським . . .

Ще добре не проковтнувши Литви, простягла Польща свої руки за Лівонією (Латвією) й Естонією. Ціле півстоліття з окладом (від 1557 р.) трівала війна Польщі з Москвою й Швецією за Лівонію й Естонію. Ріжні були судьби тієї війни. Її вислід був цей, що частина Латвії лишилася при Польщі, друга пішла під Швецію, а по її розбиттю у великій північній війні — під Петра Великого й його наслідників, які при поділах Польщі загарбали ще й останок балтійських земель. Для балтійських народів вмішання Польщі в їх справи принесло тільки перепинення їх розвитку й віддання їх на поталу чужинецькому гнобленню.

Те саме ждалоби балтійські землі й народи також тепер. Примір південної Литви, окупованої польським ґенералом Желіґовським, дуже поучаючий. Ести, Лотиші й Литовці дуже добре знають, які блага несе їм польське панування й тому гуртуються й приготовляються.

Чого Польща властйво хоче на балтійських землях, де Поляків так, якби не було? Аджеж кожний знає, що „історичні права“ Польщі до цих земель так само безпідставні, як до Київа і Львова! Цеж безрозумна загрібучість! — подумає дехто...

І помилиться. Бо східна політика Польщі в своїй послідовности й далекоглядности булаби просто ґеніяльна, якби їй не хибувало найважніщої основи: дійсної сили. Але ізза недостачі сили може та політика довести тільки до катастрофального упадку Польщі. Польща, раз пустившися на забірну політику на Сході, хоче бути ні менше ні більше тільки одиноким посередником між Заходом і Сходом Европи. Вона хоче відгородити промислові землі Европи, головно Німеччину й Чехословаччину, від Росії й України широкою полосою земель собі підданих. В тій самій цілі хоче вона опанувати балтійські землі. Опануванням Литви, Латвії й Естонії Польща: 1. відгороджує Росію й Білу Русь від моря й стає посередником у їх балтійській торговлі, 2. запевнює собі ліпший і певніщий доступ до моря як цей, що тепер має, 3. зводить до мінімума евентуальний політичний та економічний вплив Німеччини й навіть Анґлії на сумежну частину Східньої Европи, 4. паралїжує національно-політичний і культурний розвиток кількох народів (Естів, Лотишів, Литовців, Білорусинів), які, хоч

малі, та можуть бути дуже невигідні, ба небезпечні польській експанзії на Схід.

Це все дуже важні для Польщі користи й тому балтійським державам грозить неабияка небезпека. І тому балтійські держави мусять використати проти Польщі всі можливі атути.

Загрожені Польщею балтійські держави повинні собі зясувати, що Галичина, хоч відділена від них ґеоґрафічно, має для них політично велике значіння. Пригадуємо, що вже в 14. століттю розуміла одинока тоді балтійська держава Литва велике значіння Галичини для себе: за Галичину був свого часу (в XIV. віці) перший поважніщий конфлікт між Польщею та Литвою. Загарбавши Галичину, що забезпечувала праве крило її експанзії, пішла Польща цілою силою над Балтійське Море. Тепер у електричний вік події століть повторяються в роках. І тепер Польща при своїй експанзії на схід в першу чергу забрала Галичину й зараз потім кинулася над Балтійське Море. Галичина дала колись і дає тепер Польщі дуже велику частину її забірного розгону. Польща вже 1920 р. булаб упала економічно, колиб її не піддержували галицькі поля, ліси, нафтові й сільні джерела. Галичина дає стратеґічно Польщі підставу до всякої надійної експанзії на схід і північний схід. Колиб тепер Польща втратила Галичину, то навіть здобувши території балтійських держав, вона не змоглаб удержати їх за собою. Бо тоді її територія бу-

лаб ґеоґрафічним дивоглядом, якого життя не моглоб бути довге.

Самостійна Галичина булаб супроти цього для загрожених Польщею балтійських держав дуже вигідна вже самим своїм істнуванням. Ще більше цінною булаб активна роля Галичини як союзника проти забірних змагань Польщі. Балтійські держави можуть бути певні, що цей союзник бувби проти Польщі все готовим і надійним.

Шістьсот років тому Литва не вжила як слід своїх впливів, щоби освободити хитро загарбану Поляками Галичину. Це коштувало Литву в дальших консеквенціях державну самостійність. Тепер повинні всі балтійські держави підперти з усіх сил галицькі визвольні й державні змагання. Коли стане самостійна галицька держава, заборчість Польщі на Сході й над Балтійським Морем мусить припинитися. Бо не матиме тоді головної стратеґічної й економічно-політичної основи.

Друкарня „Адрія“, тов. з огр. пор., Віден, II.

